

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.27>

ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПРИВАТНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО ВИКОНАВЦІВ ПРИ ПРИМУСОВОМУ ВИКОНАННІ РІШЕНЬ СУДУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Русецька О.О.,

*аспірантка кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
приватний виконавець виконавчого округу
Дніпропетровської області*

Русецька О.О. Щодо ефективності роботи приватного та державного виконавців при примусовому виконанні рішень суду: порівняльний аналіз.

Стаття присвячена комплексному дослідженню питанню ефективності запровадження інституту приватних виконавців та порівняльного аналізу роботи державних та приватних виконавців щодо здійснення примусового виконання рішень. На основі аналізу чинного законодавства встановлено, що державний та приватний виконавці мають різний правовий статус. Приватний виконавець, на відміну від державного виконавця, не має статусу державного службовця, є суб'єктом незалежної професійної діяльності, крім того до їх посади законодавець передбачає різні вимоги. Встановлено, що до посади приватного виконавця законодавець передбачає більше вимог ніж до державного виконавця, це стосується і віку, і освіти, і стажу роботи тощо. Розглянуто систему виконавчого провадження та встановлено різні точки зору науковців щодо ефективної моделі примусового виконання рішень суду в нашій державі, погляди поділяється на дві групи, а саме : змішана форма примусового виконання рішень (існування державного та приватного інституту примусового виконання), але дискусія виникає щодо повноважень приватного та державного виконавця; інститут приватного виконання (науковці зазначають про доцільність упразднити примусове виконання державними виконавцями). Особливу увагу приділено чинникам, які визначають ефективність виконання рішень суду державними та приватними виконавцями. На підставі аналізу роботи державних та приватних виконавців, встановлено, що діяльність приватних виконавців щодо примусового виконання рішень, є більш ефективною на відміну від діяльності державних виконавців. Такому висновку слугували статистичні дані роботи державних та приватних виконавців, зокрема у статті наведено приклад, що в 2024 році у середньому один приватний виконавець повернув кредиторам у шість разів більше коштів, ніж один державний виконавець. Крім того, необхідно зауважити про низькій рівень примусового виконання рішень у державних виконавців, що пов'язано з різноманітними чинниками. Також, звертається увага щодо необхідності з початку зрівняти повноваження приватних і державних виконавців, надавши їм рівні повноваження щодо примусового виконання рішень, а потім поступово вирішувати питання про прийняття відповідної моделі примусового виконання, яка буде більш ефективною для нашої держави.

Ключові слова: виконавче провадження, учасники виконавчого провадження, примусове виконання рішень суду, повноваження, державний виконавець, приватний виконавець.

Rusetska O.O. On the effectiveness of the work of private and public bailiffs in the forced execution of court decisions: a comparative analysis.

The article is devoted to a comprehensive study of the issue of the effectiveness of the introduction of the institute of private bailiffs and a comparative analysis of the work of state and private bailiffs in the implementation of compulsory enforcement of decisions. Based on the analysis of current legislation, it was established that state and private bailiffs have different legal status. A private bailiff, unlike a state

bailiff, does not have the status of a civil servant, is a subject of independent professional activity, in addition, the legislator provides for different requirements for their position. It was established that the legislator provides for more requirements for the position of a private bailiff than for a state bailiff, this applies to age, education, work experience, etc. The system of enforcement proceedings is considered and different points of view of scientists on the effective model of compulsory enforcement of court decisions in our country are established, the views are divided into two groups, namely: a mixed form of compulsory enforcement of decisions (the existence of a state and private institute of compulsory enforcement), but a discussion arises regarding the powers of a private and state bailiff; the institute of private enforcement (scientists note the expediency of abolishing enforcement by state bailiffs). Particular attention is paid to the factors that determine the effectiveness of enforcement of court decisions by state and private bailiffs. Based on the analysis of the work of state and private bailiffs, it was found that the activities of private bailiffs in terms of enforcement of decisions are more effective than the activities of state bailiffs. This conclusion was supported by statistical data on the work of state and private bailiffs, in particular, the article provides an example that in 2024, on average, one private bailiff returned six times more money to creditors than one state bailiff. In addition, it is necessary to note the low level of enforcement of decisions by state bailiffs, which is associated with various factors. Also, attention is drawn to the need to initially equalize the powers of private and state bailiffs, granting them equal powers in terms of enforcement of decisions, and then gradually resolve the issue of adopting an appropriate model of enforcement that will be more effective for our state.

Key words: enforcement proceedings, participants in enforcement proceedings, enforcement of court decisions, powers, state enforcement officer, private enforcement officer.

Постановка проблеми. Інститут приватних виконавців в Україні був запроваджений у червні 2016 року відповідно до нової редакції Закону України «Про виконавче провадження» та Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів». Закон України «Про виконавче провадження» передбачає, що примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) (далі - рішення) покладається на органи Державної виконавчої служби та на приватних виконавців [1]. Отже, у нашій державі діє змішана модель виконання рішень у примусовому порядку. К. А. Гузе справедливо зазначає, що «...законодавець зупинився на змішаній моделі організації примусового виконання рішень, де рішення судів та інших юрисдикційних органів вправі виконувати як державні, так і приватні виконавці. Водночас обсяг повноважень державних та приватних виконавців на сьогодні не є однаковим. Чинне законодавство містить низку обмежень у діяльності приватного виконавця, серед яких, зокрема, заборона займатися виконанням рішень, за якими стягувачем або боржником є держава» [2, с.10]. Також необхідно додати, що приватний та державний виконавці мають різний правовий статус, а також законодавець передбачив різні вимоги щодо заняття посади.

Мета дослідження: визначення ефективності роботи приватного та державного виконавців при примусовому виконанні рішень суду.

Стан опрацювання проблематики. Проблематиці питань ефективності роботи державного виконавця та приватного виконавця при примусовому виконанні рішень суду присвячено праці таких науковців як А.М. Авторгов, І.С. Андрієнко, Ю.В. Білоусов, І.В. Жукевич, Л.В. Крупнова тощо.

Виклад основного матеріалу. Щодо повноважень приватного та державного виконавців, то необхідно зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження» законодавець обмежує приватного виконавця в здійсненні примусового виконання рішень в порівнянні з державним виконавцем, а саме «приватний виконавець здійснює примусове виконання рішень, передбачених статтею 3 цього Закону, крім: 1) рішень про відібрання і передання дитини, встановлення побачення з нею або усунення перешкод у побаченні з дитиною; 2) рішень, за якими боржником є держава, державні органи, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, частка держави у статутному капіталі яких перевищує 25 відсотків, та/або які фінансуються виключно за кошти державного або місцевого бюджету; 3) рішень, за якими боржником є юридична особа, примусова реалізація майна якої заборонена відповідно до закону; 4) рішень, за якими стягувачами є держава, державні органи (крім рішень Національного банку України), органи військового управління; 5) рішень адміністративних судів та рішень Європей-

ського суду з прав людини; 6) рішень, які передбачають вчинення дій щодо майна державної чи комунальної власності; 7) рішень про виселення та вселення фізичних осіб; 8) рішень, за якими боржниками є діти або фізичні особи, які визнані недієздатними чи цивільна дієздатність яких обмежена; 9) рішень про конфіскацію майна; 10) рішень, виконання яких віднесено цим Законом безпосередньо до повноважень інших органів, які не є органами примусового виконання; 11) інших випадків, передбачених цим Законом та Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів»; 12) рішень, за якими боржником є уповноважений суб'єкт управління або господарське товариство в оборонно-промисловому комплексі, визначені частиною першою статті 1 Закону України «Про особливості реформування підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності», та рішень, які передбачають вчинення дій щодо їх майна» [1].

А.В. Солонар та В.В. Васильєва досліджуючи питання запровадження інституту приватних виконавців в Україні зазначають, що «запровадження інституту приватних виконавців є значним кроком уперед у системі реформування державного управління, адже він представлений низкою переваг. Законодавець наділив приватних виконавців широким колом повноважень, надав їм статус самозайнятих осіб, розмежував компетенцію державних і приватних виконавців у деяких справах, а також створив обґрунтований та виважений механізм відповідальності за порушення й зловживання своїми правами для останніх» [3, с. 63].

П.В. Макушев в свою чергу зауважив, що «запровадження інституту приватних виконавців є досить складним і вимагає виваженості у прийнятті рішень і поетапності у їхньому втіленні. На початковому етапі діяльність приватних організацій по виконанню судових рішень законодавець розглядає лише паралельно з існуванням чинних органів ДВС. Проте з урахуванням тенденції надання пріоритету у правовому регулюванні діяльності приватних виконавців у змісті Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та переміщення правових норм, які регулюють діяльність ДВС до підзаконних актів, можна говорити про деяку дискримінацію правового регулювання діяльності державних виконавців порівняно із приватними виконавцями. Можна передбачити, що в подальшому усе буде залежати від загального аналізу показників виконаних судових рішень приватними виконавцями та органами ДВС. В умовах постійного скорочення бюджетних витрат на утримання державного апарату поступово приватні виконавці можуть витіснити державних виконавців із системи виконання рішень в Україні» [4, с. 162].

З позиції Л.Ю. Сайко та В.В. Ляшенко перевагами запровадження в Україні інституту приватних виконавців стало: «покращення якості надання населенню послуг із примусового виконання рішень, виведення процедури примусового виконання рішень на якісно новий рівень, суттєве зменшення бюджетних витрат, збільшення надходження до бюджету за рахунок сплати податків приватними виконавцями, зменшення корупційної складової у системі виконання» [5, с. 77]. В юридичній літературі з виконавчого провадження науковці також визначають, що інститут приватного виконання «допоможе наблизити систему виконавчої служби до європейських стандартів, зменшити навантаження на державних виконавців і врешті-решт підвищити якісний та кількісний показник виконання судових рішень» [6, с. 93].

І.С. Андрієнко визначає, що «...більшість фахівців дійшли висновку, що запровадження інституту приватних виконавців стало значним кроком вперед у системі реформування державного управління, що представлений значним рядом переваг [7, с. 99]. Далі у своєму дослідженні науковець приходять до висновку, що «...підвищення ефективності виконання судових рішень є подальші законодавчі зміни, що передбачають зрівняння повноважень приватних і державних виконавців» [7, с. 101].

Також, науковці висловлюються про низький рівень примусового виконання рішень у державних виконавців в порівнянні з приватними виконавцями. Так, С. Студенников в юридичній газеті зазначив, що «джерело неефективної роботи ДВС слід шукати передусім у недосконалому правовому регулюванні, численних законодавчих обмеженнях і недостатньому асигнуванні державою видатків для виконання рішень ЄСПЛ» [8].

Ще до ведення інституту приватного виконання в Україні науковці зазначали про проблеми примусового виконання рішень державними виконавцями. Так, наприклад, І.В. Жукевич у своїх дослідженнях наводить основні аспекти, що сприяють низькому рівню ефективності виконання судових рішень. До них науковець відносить, «недовіра до судової системи, ментальні особливос-

ті національної правової свідомості та правової культури, законодавчі механізми, які дозволяють не виконувати рішення суду, та відсутність дієвого контролю» [9, с. 61].

В свою чергу Ю.В. Білоусов зазначає, що взагалі на «...стан виконавчого провадження впливає соціальні та економічні процеси в державі. На організацію виконання рішень судів та інших органів безпосередньо впливає розвиток інформаційних технологій, які надають можливість більш ефективно організувати хід виконавчого провадження, здійснювати за ним контроль, а також зробити його більш оперативним і прозорим для учасників виконавчого провадження та інших осіб» [10, с. 162].

Підтримуючи інститут приватного виконання науковці визначають про позитивні переваги приватних виконавців при здійсненні примусового виконання рішень та вважають «...що на відміну від державних, діяльність приватних виконавців є більш оперативною, адже вони не обтяжені жодними формальними процедурами (наприклад, щодо окремих процесуальних питань: державний виконавець має узгоджувати свої дії з начальником відділу, якому він підпорядковується). Крім того, приватний виконавець мотивований виключно на успішне стягнення через те, що його гонорар має певний відсоток від сум, стягнутих за виконавчими документами» [6, с. 96].

Досліджуючи правовий статус державного та приватного виконавців Б. Малишев справедливо зауважує, що «приватний виконавець, на відміну від державного виконавця, не має статусу державного службовця, є суб'єктом незалежної професійної діяльності. За своєю природою його діяльність буде схожою з адвокатською або приватною нотаріальною практиками» [11]. Також необхідно звернути увагу, що законодавець передбачає різні вимоги до посади державного виконавця та приватного виконавця. Державним виконавцем може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту (для керівників органів Державної виконавчої служби та їх заступників - не нижче другого рівня), володіє державною мовою і здатний за своїми особистими й діловими якостями здійснювати повноваження державного виконавця. Приватним виконавцем може бути громадянин України, який досяг 25 років, має вищу юридичну освіту не нижче другого рівня, володіє державною мовою, має стаж роботи у галузі права після отримання відповідного диплома не менше двох років та склав кваліфікаційний іспит. І як справедливо з цього приводу звертають увагу науковці, «...що з освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» без досвіду роботи особа може зайняти посаду державного виконавця, а от стати приватним виконавцем не вийде» [12, с. 97]. Отже, як вбачається з норм законодавства, що до посади приватного виконавця законодавець передбачає більш вимог ніж до державного виконавця, це такі як вік, освіта, стаж роботи тощо.

Аналізуючи проблеми ефективності виконавчого провадження в Україні, Л.В. Крупнова зазначає, що «на сучасному етапі розвитку України актуальною є проблема ефективності системи виконавчого провадження. Це зумовлено низкою чинників соціально-правового та організаційно-розпорядчого характеру. Такими чинниками є: корупція, неефективність державного управління, непрофесійність влади, недосконалість методів і форм забезпечення виконання судових рішень та рішень інших органів тощо. Усі зазначені чинники мають організаційну природу, яка, зрештою, і визначає ефективність виконавчого провадження» [13, с. 174].

Також про ефективність роботи приватних виконавців свідчить і статистичні дані щодо примусового виконання рішень. Так, наприклад, В. Чепурний вказує, що «у першому півріччі 2021 року майже 270 приватних виконавців реалізували арештованого майна на суму 1 млрд. 147 млн. гривень. Для порівняння, за той самий період органи ДВС, у складі яких працюють більш ніж 4 500 осіб, реалізували майна на 537 млн. гривень. Кількість звернень до приватних виконавців постійно збільшується. Тільки за перше півріччя 2021 року ми отримали на виконання 186 708 рішень. За весь 2020 рік цих рішень було 209 006» [14].

На заході, який був організований Верховним Судом спільно з Асоціацією приватних виконавців України та Державним підприємством «СЕТАМ» розглянуто проблемні аспекти виконання судових рішень приватними виконавцями, де були наведені наступні статистичні дані: «протягом минулого року приватні виконавці забезпечили стягнення понад 9,5 млрд грн, що становить значну частку від загальної суми стягнених коштів – 25,5 млрд грн. У середньому один приватний виконавець повернув кредиторам у шість разів більше коштів, ніж один державний виконавець. Також у 2024 році на електронних торгах ДП «СЕТАМ» приватні виконавці реалізували у 26 разів більше майна, ніж державні, а на земельних торгах приватні виконавці продали втричі більше земельних ділянок і стягнули вдвічі більше коштів порівняно з державними виконавцями» [15].

Висновки. Проаналізувавши різні точки зору науковців, норми законодавства та статистичні дані щодо роботи приватних та державних виконавців, можна констатувати той факт, що діяльність приватних виконавців щодо примусового виконання рішень, є більш ефективною на відміну від діяльності державних виконавців. Крім того, необхідно зауважити, про низький рівень примусового виконання рішень у державних виконавців. Тому вважаємо за необхідність на законодавчому рівні спочатку зрівняти повноваження приватних і державних виконавців щодо примусового виконання рішень, а потім поступово вирішувати питання про прийняття необхідної системи примусового виконання для держави, оскільки примусове виконання рішень має бути ефективним, швидким, зручним тощо та водночас не порушувати права сторін виконавчого провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про виконавче провадження: закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
2. Гузе К.А. Повноваження приватних та державних виконавців : чи є підстави прирівняти їх обсяг? Інститут приватних виконавців: актуальні проблеми практики : матеріали круглого столу, присвяченого сучасним питанням діяльності приватних виконавців в Україні (м. Харків, 15 червня 2021 р.) / за заг. ред. проф. К.В. Гусарова. Харків: ТОВ «Оберіг», 2021. С. 9–12. URL: <https://library.nlu.edu.ua>.
3. Солонар А.В. До питання запровадження інституту приватних виконавців в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 1. С. 58–65.
4. Макушев П.В. Діяльність державної виконавчої служби в Україні: проблеми удосконалення адміністративно-правового регулювання. *Право і суспільство*. № 6. 2020. С. 159–166.
5. Сайко Л.Ю., Ляшенко В.В. Правові аспекти запровадження інституту приватних виконавців в Україні. *Молодий вчений*. 2015. № 5 (20). С. 77.
6. Виконавче провадження : підручник / за ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2020. 460 с.
7. Андрієнко І.С. Питання ефективності виконавчого провадження в аспекті законодавчих вимог. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1. 2024. С. 970150102.
8. Студенников С. Україна в боргах: чому невиконання судових рішень залишається системною проблемою. Судово-юридична газета. 30 січня 2019. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/134362-ukrayina-v-borgakh-chomu-nevikonannya-sudovikh-rishen-zalishayetsya-sistemnoyu-problemoju>.
9. Жукевич І.В. Проблеми невиконання рішень судів в Україні. Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів : зб. наук. праць за результатами Четвертої міжнародної науково-практичної конференції. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2014. С. 61–65.
10. Білоусов Ю.В. Формування державної політики у сфері виконання судових рішень за міжнародними зобов'язаннями України. *Приватне право і підприємництво*. 2017. Вип. 17. С. 160–164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pprip_2017_17_38.
11. Малишев Б. Приватні виконавці: нова юридична професія і головний засіб реформи системи виконавчого провадження. URL: <http://bit.ly/2YG1ROD>.
12. Корольова В.В., Христюк І.В. Порівняльний аналіз державної виконавчої служби та інституту приватних виконавців в Україні. *Legal Bulletin*. 2020. №1. С. 91–99. URL: <https://dspace.krok.edu.ua/handle/krok/2370>.
13. Крупнова Л.В. Проблема ефективності виконавчого провадження в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 174–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2016_3_25.
14. Чепурний В. Приватні виконавці відкриті для партнерства з Міністерством юстиції. *Юридична практика*. 2022. URL: <https://pravo.ua/vitalii-chepurnyi-pryvatni-vykonavtsi-vidkrytilia-partnerstva-zministerstvom-iustytzii>.
15. Проблемні аспекти виконання судових рішень приватними виконавцями. Верховний Суд. 6 травня 2025. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1805070>.